

Franc Jakopin

Filozofska fakulteta v Ljubljani

POMEN JANA BAUDOINA DE COURTENAYA ZA SLOVENISTIKO*

(1845—1929)

(ob stoletnici prvega obiska v Sloveniji)

Ime poljskega lingvистa Jana Baudouina de Courtenaya je bilo v slovenskih jezikoslovnih prizadevanjih in v širši kulturni javnosti bolj ali manj navzoče od leta 1872, ko se je ob svojem prihodu med Slovence v takratni Avstroogrski in Italiji seznanil s številnimi našimi izobraženci; v krajih, koder je hodil in raziskoval slovenska narečja, pa je ostal spomin nanj živ še več desetletij, saj se je znal ta mladi Poljak dodobra živeti v dejanje in nehanje našega preprostega človeka. Kot profesor iz Peterburga je pri nas seveda veljal za Rusa, kar je v tedanji slovenski publicistiki učinkovalo bolj imenitno in senzacionalno, zlasti pa je prijalo privrženecem ideje skupnega slovanskega knjižnega jezika, ki naj bi po mnenju nekaterih bila ruščina. Da to B. ni bilo preveč všeč, je razvidno iz njegove lastne pripombe k uredniškemu zapisu v Slovenskem narodu 1872¹; tu je namreč objavil pismo slovenskim izobražencem, v katerem pojasnjuje namen svojega bivanja pri nas, vabi k sodelovanju in daje navodila za fonetično zapisovanje ljudskega blaga in narečnega gradiva. V zapisku beremo: »Od profesorja g. J. Baudouina de Courtenay iz Petersburga, kateri biva kaka dva meseca na Slovenskem, dobili smo sledeče pismo, katero brez spremembe natisnemo s priporočanjem, naj vsak rodoljub, ki more, ustreže njegovii prošnji. Vidi se iz njega tudi, kako se je Rus (Baudouinova pripomba v ponatisu: Sleduet čitat' Poljak) v nekoliko tednih naučil gladko slovenski pisati.«² Baudouinove fenomenalne zmožnosti za praktično obvladanje tujih jezikov so bile tudi sicer večkrat poudarjene; zaradi svoje hitre prilagodljivosti narečju pa je postal med ljudstvom že kar legendarna osebnost.

Baudouinovo dialektološko delo je zbudilo zanimanje za naša narečja predvsem v domovini, pa tudi zunaj³; vendar so njegovi objavljeni prispevki dobili polno veljavo šele potem, ko je Fran Ramovš vključil Baudouinova dognanja v svoj pregled in klasifikacijo slovenskih narečij. V Ramovševem vseslovenskem jezikovnem kontekstu je dobilo Baudouinovo narečno gradivo večkrat drugačno in ustreznejšo interpretacijo, ki ni več dopuščala B. hipoteze o samostojnosti rezijanskega »jezika« in neslovenskosti jezika beneških Slovencev. Zdi se, da Ramovš ni samo visoko cenil Baudouinov delež v slovenski dialektologiji, ampak mu je bil B. blizu tudi po svojih splošnojezikoslovnih pogledih, posebno tistih, ki sta jih oba priznavala Schuchardtu in Jespersenu⁴. Svoje spoštovanje je Ramovš izkazal B.

* Predavanje na Seminarju za slovenski jezik, literaturo in kulturo za tuje slaviste. Ljubljana 1972.

¹ *Priloženie k 1-mu otčetu. Otčety komandirovannogo ... Kazan' 1877, str. 145.*

² Prim. tudi: *Nektere opazke ruskega profesorja. Ponatisnjeno iz »Soče« 1. 1872 in 1873. Gorica 1873.*

³ Prim. *I. A. Boduën de Kurtenè* (k 30-letju so dnja smerti). ANSSSR, Moskva 1960. (N. I. Tolstoj, O rabotah BdK po slovenskomu jazyku, 67—81, op. 2).

⁴ Podatki iz Ramovševih seminarjev 1945-49.

tudi s sodelovanjem v jubilejnim zborniku leta 1921⁵, o njem je pisal v Jugoslovanski enciklopediji in v Slovenskem biografskem leksikonu; splošno oznako BdC je pri nas prispeval F. Bezljaj⁶, podrobno pa je o B. doprinosu slovenski dialektologiji pisal J. Toporišič⁷.

Poglejmo si najprej nekaj glavnih podatkov iz B. življenja in njegovega lingvističnega delovanja na neslovenističnih področjih.

Rojen je bil blizu Varšave; tam je z enaindvajsetimi leti (1866) končal visokošolske študije in se potem nekaj let izpopolnjeval v jezikoslovju v Prazi, Jeni, Berlinu in Leipzigu. V Schleicherjevem časopisu (*Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung*) je leta 1868 objavil razpravo o vlogi analogije (*Einige Fälle der Wirkung der Analogie in der polnischen Declination*); za drugo pomembno delo, ki je nastalo že pod mentorstvom I. I. Sreznjevskega (*O drevnepol'skom jazyke do XIV veka, 1870*), je dobil privatno docenturo za primerjalno gramatiko na univerzi v Peterburgu. (Varšavska univerza je bila namreč v teh letih rusificirana in B. kot Poliak tam ne bi smel predavati.) Še istega leta je v svojem nastopnem predavanju z naslovom *Nekotorye obščie zamečanija o jazykovedenii i jazyke*⁸ strnil svoje poglede na jezikovna vprašanja; v njih ne pristaja na schleicherjansko jezikovno naravoslovje, pa tudi ne na vsa mladogramatična načela; v zarodkih že nakazuje svojo posebno smer v jezikoslovju.

Baudouinovo kazansko obdobje je trajalo le osem let (1875-83), in vendar je zapustil na univerzi in med učenci tako globoke jezikoslovne sledove, da se je njegova znanstvena tradicija nadaljevala v tako imenovani kazanski lingvistični šoli. Iz tega časa so znameniti njegovi podrobni programi predavanj, iz katerih ni razviden le obseg snovi in njena razdelitev, ampak predvsem avtorjev pristop k reševanju jezikovnih problemov. Kazanska leta je B. sam najbolje predstavil v spisu *Mikołaj Kruszewski, jego życie i prace* (PF II, 1888); ko ocenjuje delo svojega ambicioznega učenca in rojaka Kruszewskega (1851-87), načrtuje tudi svojo lingvistično podobo.

Celo desetletje (1883—1893) je B. predaval na univerzi v Dorpatu (Jur'ev, Tartu); sprva je bila univerza nemška, zato je moralo biti njegovo nastopno predavanje leta 1883 v nemščini (*Uebersicht der slavischen Sprachenwelt im Zusammenhange mit den andern arioeuropäischen (indogermanischen) Sprachen*). V to obdobje spadajo poleg razprave o Kruszewskem še: *Z patologii i embriologii języka* (PF I, 1885-6); *O zadaniach językoznawstwa* (PF III, 1890); *O ogólnych przyczynach zmian językowych* (PF III, 1890).

Le šest let je mogel ostati na stari univerzi v Krakovu (1893-99); takrat je tudi izšlo njegovo kapitalno delo: *Próba teorii alternacji fonetycznych* (Krakov, 1894). Po petindvajsetih letih se je moral vrniti v Peterburg, kjer je ostal do leta 1918, vendar je bil že leta 1914 odstavljen in zaprt, ker se je zavzemal za pravice narodnosti v tedanji Rusiji. V tem drugem peterburškem obdobju je sicer naraščal B. življenjski pesimizem, njegovo delovanje pa je postalo še bolj mnogostransko.

⁵ Z razpravo: *Die Geschichte des vokalischen l im Slovenischen*.

⁶ Trinkov zbornik. Trst 1946, str. 109—118.

⁷ *Die slowenische Dialektforschung*. ZfslPh XXX (1962), 2, str. 383—416.

⁸ BdK, *Izbrannye trudy po obščemu jazykoznaniju I*. Moskva 1963, str. 47—77.

Baudouinove ideje v območju glasoslovja je v tem času skušal realizirati njegov najzvestejši učenec Ščerba⁹, v čisto drugačno smer pa se je razvil njegov drugi gojenec etimolog Max Vasmer. (Tu naj pripomnim, da se tudi ljubljanski lingvist Karel Oštir rad spominja debat in pogovorov z Baudouinom leta 1912, ko se je mudil eno leto v Peterburgu.)

Svoje poglede na jezik je v tej dobi B. predstavil zlasti v delih: *O psychicznych podstawach zjawisk językowych*. Postawienie kwestii. (Przegląd filozoficzny, VI, 1903); *Szkice językoznawcze* (1904); *Vvedenie v jazykoznanie* (1917).¹⁰

Njegova delavnost ni usahnila tudi v »šestem«, zadnjem obdobju, ko je triinšedesetletnega Baudouina sprejela rodna Varšava kot častnega profesorja svoje univerze. Čeprav je razumljivo, da se v tako visoki starosti ni mogel več organsko vključiti v tok domače poljske lingvistike, tudi to zadnje desetletje ni ostalo brez vpliva na mlade poljske jezikoslovce. Delal, predaval in objavljaj je do smrti (Zarys historii języka polskiego, 1922; Ilościowość w myśleniu językowym, 1927; Różnica między fonetyką a psychofonetyką, 1927; Einfluss der Sprache auf Weltanschauung, 1929; Fakultative Sprachlaute, 1929).

Najbrž so redki jezikoslovci, o katerih bi se v času življenja, posebno pa še po njihovi smrti, toliko pisalo in s tako različnih stališč, kot se je o BdC. Že če preletimo nekatera imena, kot so A. Belić, S. I. Bernštejn, Reformatskij, Zinder, Ščerba, Vasmer, Čemodanov, Kryński, Rozwadowski, Stieber, Doroszewski, R. Jakobson, Meillet, Nitsch, Porzeziński, Szober, Ułaszyn, Weingart, in mlajše — A. A. Leont'ev, N. I. Tolstoj — se nam razkrije vsa moč in bogastvo jezikoslovne misli, ki je bila in je še privlačna za tako različno usmerjene jezikoslovce.

BdC je bil skrajno zapletena, a izvirna lingvistična osebnost; čeprav se je šolal pri Schleicherju in izvorihi nemškega mladogramatizma ter je sprva celo sam prispeval k izpopolnjevanju njihovih načel, se je kmalu uprl Schleicherjevemu rodoslovnemu drevesu in njegovemu priljubljenemu geslu, da je jezik »živ organizem«; zavračal je tudi J. Schmidtovo teorijo valov, posebno pa osnovno mladogramatično načelo o brezizjemnosti fonetičnih zakonov. S tedaj prevladujočo lingvistično smerjo tudi ni bilo v skladu dejstvo, da je B. dajal prednost analizi živih sodobnih jezikov, ki jih lahko neposredno opazujemo v njihovem celotnem funkcioniranju, pred starejšimi razvojnimi stopnjami in mrtvimi jeziki; trdil je, da še tako bogati jezikovni spomeniki lahko le pomanjkljivo predstavljajo jezikovno celost. B. se je rad loteval jezikov in narečij, ki niso imeli knjižne tradicije, pa tudi nižjih jezikovnih plasti in žargonov; večkrat je poudarjal tudi trditev, da na svetu ni absolutno »čistih« jezikov.

Zelo sodobno zvenijo Baudouinove napovedi približevanja lingvistike točnim znanostim: »Metoda badania w językoznawstwie zbliża się coraz bardziej do metody nauk ścisłych: coraz więcej subtelnej analizy, coraz więcej abstrakcji. Myślenie ilościowe znajduje tu coraz więcej zastosowania... Metody różnych nauk muszą być w szczegółach różne, ale podstawy myślenia są wspólne i jednakowe.« (Szkice, 9).

⁹ Prim. Russkie glasnye v kačetvennom i količestvennom otnošenii, 1912.

¹⁰ V tem času je izšel tudi Daljev slovar v B. redakciji (1912); prim. Uvod, v katerem utemeljuje vključitev »nedostojnih« besed v slovar. — Večkrat se je tudi oglašil v zvezi z vprašanjem umetnih jezikov, prim. Zur Kritik der künstlichen Welt Sprachen. Annalen der Naturphilosophie, VI, Leipzig 1907.

Zaradi nenehnega poudarjanja psihičnega elementa v jezikoslovju B. večkrat očitajo psihologizem, ki da mu je zamegljeval čisti pogled v resnično dvojno naravo jezika. V tej smeri je res pretiraval in se brez pravega razloga navduševal nad Wundtom: »Co zaś do zasadniczego charakteru nauki, to dziś językoznawstwo staje się coraz bardziej psychologicznym. . . . Dziś językoznawca, nie umiejący operować świadomie asocjacjami czyli skojarzeniami wyobrażeń, należy do zacofańców nauki.« (Szkice, 6); moramo pa tudi priznati, da moderna psiholingvistika v marsičem gradi na B. nazorih.

Danes mnenja o tem, komu gredo večje zasluge za pripravo temeljev moderne fonologije, de Saussuru ali BdC, še niso enotna. Dejstvo je, da se je B. od svoje rahle zaznave dvojne narave jezika (fizične in psihične) v nastopnem predavanju leta 1870 pa do definicije fonema in fonologije leta 1899 k tem vprašanjem nenehno vračal; odkar je leta 1880 Kruszewski v svoji kritiki de Saussurovega prvenca *Mémoire sur le système primitif des voyelles indoeuropéennes* (1879) prevzel termin fonem in mu dal drugačno vsebino, se tudi B. ni več nehal ubadati z določevanjem odnosa med glasom in fonemom. Njegova antropofonika (fiziologija glasov in akustika) in psihofonetika sta aktivirali na eni strani eksperimentalno proučevanje glasov (Bogorodickij, Ščerba), na drugi pa proučevanje njihovih odnosov in funkcije v jezikovnem mehanizmu (Ščerba in leningrajska smer, moskovska fonološka šola). Po tako intenzivnem večdesetletnem ukvarjanju s podobnimi vprašanji res ni nič nenavadnega, če B. učencev de Saussurov *Cours de linguistique générale* ni presenetil, nasprotno, v njem so našli veliko že znanega. Tudi ni naključje, da je B. v praškem lingvističnem krožku dobil nadaljevalce svojih iskanj¹¹.

Vendar ni naša naloga, da bi se še naprej spuščali v ta razglabljanja; BdC nas posebej zanima kot slovenist, čeprav se moramo zavedati, da tudi kot dialektolog ni izključil svojega splošningvističnega zanimanja; na drugi strani pa mu je prav nenavadno zapleteno slovensko gradivo dajalo tudi širše lingvistične pobude.

Baudouinovo dialektološko delo na Slovenskem pomeni v več pogledih oranje ledine; njegov mentor Sreznjevski je sicer tri desetletja prej (1841) prepotoval Slovenijo in za tisti čas dokaj pravilno zatipal narečno razčlenitev slovenskega jezika¹², toda B. se ni zadovoljil z določevanjem posameznih izoglos — prizadeval si je, da bi narečje čimbolj razmejil od drugih, da bi našel njegovo tipiko in potem podrobno opisal njegovo glasovno stanje. Trudil se je, da bi kar sedita popolno zajel njegovo leksiko, ni pa se spuščal v analizo drugih ravnin narečja, čeprav je v gradivu zajel tudi oblikoslovje in sintakso. B. se je od tedaj veljavne tradicije v dialektologiji ločil tudi v tem, da mu ni bilo raziskovanje narečij samo pomoč pri razlaganju historičnih pojavov jezika, ampak je pripisoval dialektološkim ugotovitvam tudi samostojno lingvistično vrednost.

Kot sedemindvajsetletni privatni docent peterburške univerze in štipendist ruskega ministrstva je B. na pobudo Sreznjevskega spomladi 1872 preko Dunaja in Gradca pripotoval v Slovenijo. Ustavil se je v Mariboru, Ponikvi, Celju in v

¹¹ Prim. R. Jakobson, *Kazanska szkoła polskiej lingwistyki i jej miejsce w światowym rozwoju fonologii*. BPTJ XIX (1960), 3—34.

¹² Prim. F. Ramovš, HGSJ, *Dialekti*. Str. XXV—XXVII.

Ljubljani ter se odpravil na Goriško. Že na tej poti se je seznanil z nekaterimi slovenskimi pisatelji in učenjaki, kot so bili npr. Fran Levstik, Cigale, Gregor Krek, Jurčič, Trstenjak, Bleiweiss, Erjavec, Levec in dr. Ta seznam se je seveda množil in z jezikoslovne strani je treba zlasti poudariti stike s Stanislavom Škrabcem in pozneje s Štrekljem in Oblakom. V Baudouinovem arhivu pri Akademiji znanosti ZSSR v Leningradu je ohranjeno veliko število pisem slovenskih prijateljev in znancev, ki bi zaslužila objavo in komentar¹³.

*Своему Драгому prijatelju in
pobratimu, G. Kreku
(в спомин)*

О П Ы Т

Baudouin de Courcay

ФОНЕТИКИ

РЕЗЬЯНСКИХ ГОВОРОВ

Videti je, da je bil Baudouinov cilj že od vsega začetka obiskati Rezijo, ki je bila v slavistiki že davno znana kot jezikovno »čudo«¹⁴, in Beneško Slovenijo, torej Slovane v severni Italiji, kakor pravi Baudouin; toda najprej se je hotel seznaniti s slovenskimi govori na avstrijski strani, preiskal je del severne gorenjščine (po B. bohinjsko-posavski govor), govore v okolici Tolmina, v Brdih, Solkanu in Prvačini, v Dornbergu in Kanalu; na italijanski strani je preučeval nadiške in terske govore, ki jih prišteva k srbohrvaščini, in rezijanščino, ki jo ima za samostojno skupino govorov in pozneje celo za samostojen jezik¹⁵. V letih 1872 in 1873 je opravil glavni del zbiranja, vmes je pozimi 72/73 študiral in urejeval gradivo v Milanu ter se udeleževal seminarjev pri znamenitem komparativistu Ascoliju.

Na podlagi rezijanskega gradiva je B. leta 1875 izdal svoj *Opyt fonetiki rez'janskih govorov*¹⁶, ki pomeni za tiste čase vzorno slovansko dialektološko monografijo. V njej je ugotovil še danes veljavne osnovne značilnosti rezijanščine, zasople vokale in vokalno harmonijo; zanjo je iskal vzroke v turanski primesi slovanskemu govoru. V svojem odkritosrčnem uvodu priznava, s kakšnimi težavami se je moral spoprijemati, preden se mu je posrečilo ustrezno ujeti glasovne posebnosti. Pritožuje se nad predsodki, ki so ga ovirali pri naravnem dojetanju

¹³ Prim. N. I. Tolstoj, O rabotah . . . op. 11.

¹⁴ Prim. *Opyt fonetiki rez'janskih govorov*, 1875, str. VII—VIII.

¹⁵ Materialy . . . III, *Christjanske Uzhilo*. 1913.

¹⁶ S prilogi *Rez'janskij katihizis* (s primečanjami i slovarem).

govora, tako da je zapisoval nekatere glasove tam, kjer bi morali biti, a jih sploh (takih) ni bilo. Vendar se je tega kmalu otrešel. Takole pravi (Predgovor, IV): »S drugoj že storony, postojannoe upražnenie, vsledstvie vnimatel'nogo vslušivanja v malejšie ottenki proiznošenija različnyh, netol'ko slovjanskih, no tože romanskih i germanskih, govorov razvilo vo mne, daže bez dostatočnyh teoretičeskikh poznaniy, izvestnogo roda opytnost' i lovkost', blagodarja kotorym, pod konec moih izyskanij ja zapisyval dialektičeskie materialy, kak mne kažetsja, počti bezukoriznenno«. Obžaluje tudi, da je začel z obdelavo najtežje skupine govorov: »No vo vremja prigotovljenija nastojaščego truda ja ubedilsja, čto vybor moj byl soveršenno neudačen, i imenno vsledstvie sego, čto rez'janskije govory predstavljali dlja menja nesravnenno bolee zatrudnenij, neželi vse ostal'nye gruppy. V oblasti ètih ostal'nyh grupp mne nužno bylo ne bolee neskol'kih časov dlja soveršennogo ponimaniya vsego, čto ja tam slyšal. Medžu tem, ne smotrja na to, čto poezdka v Rez'ju byla moeju predposledneju dialektologičeskoju èkskursiej, ... vse že taki mne nužno bylo *celuju nedelju* vslušivat'sja v reč Rez'jan, čtoby nakonec byt' v sostojanii ponimat' ee.« Že takrat je začutil potrebo, da bi preveril gradivo na terenu; vse preveč je omahoval v akcentnih vprašanjih (pomagal si je s primerjavo srbohrvatskega stanja, ki je bilo po Vuku že dobro prikazano, ni pa mogel upoštevati splošnoslovenskih akcentnih zakonitosti, ki so postale znane šele pozneje), v označevanju nekaterih vokalov, zlasti nenaglašanih, v razmerjih g-γ-h-ø, itd. (glava-γlava-hlava-lava).

Ta njegova želja se je uresničila že leta 1877, ko je ponovno zapisoval rezijansko gradivo, posebno pa v letih 1890, 92 in 93, ko je že tiskal prvo knjigo svojih Materialov. Na Rezijo se je tako navezal, da se je tam počutil kot doma. V svojem predavanju v Jurjevu leta 1892 z naslovom *O slavjanah v Italii* (Publičnaja lekcija, čitannaja v pol'zu golodajuščih 14 marta 1892) z zanosom pripoveduje o svojem ponovnem srečanju z Rezijo leta 1890: »Hotja ja vovse i ne imeju nikakih rodstvennikov meždu slavjanami severnoj Italii, no, tem ne menea, ja do takoj stepeni sžilsja s nimi, stol'ko vremeni i truda posvjatil ih izučeniju, čto ih kraj stal mne počti vtoroju rodinoj, i kogda v 1890 g. ja opjat' v'ezžal v Rez'janskuju dolinu, ja čuvstvoval sebja rastrogannym do glubiny duši.« (29).

Nobenega dvoma ni, da je B. v izdajo prve knjige Materialov (*Materialien zur südslavischen Dialektologie und Ethnographie*, Pb. 1895, 708 str.), ki so jo tiskali skoraj devet let, vložil največ truda, natančnosti, vztrajnosti in potrpežljivosti; zato ni čudno, če v uvodu že skoraj obupuje nad naveličanostjo in utrujenostjo, nad svojim pikolovstvom, itd.: »Mit eigenen Händen bilde ich rings um mich her ein undurchdrigbares, aussichtsloses Dickicht.« (V). Zaveda se, da je bilo strogo dialektološkemu delu morda v škodo, ker ni mogel vedno ostati v jezikoslovnih mejah, temveč je zahajal na najrazličnejša druga področja (npr. folkloristika, mitologija).

Dolge priprave so seveda vplivale tudi na ureditev knjige. Temeljni del (1—396) obsega pogovore, pravlјice, pripovedke, uganke, pesmice ipd., kakor jih je B. zapisal avgusta 1873 od prebivalcev vasi Bila, Lipovac, Ravanca, Križaca, Solbica, Njiva, Osojane in Učja. V posebnem razdelku objavlja pogovore pripadnikov iz različnih vasi (med seboj) in otroške pripovedi. V drugem delu so odlomki, ki jih je B. zapisal od Rezijanov (1872), ki jih je srečal v Gorici in Ajdovščini (397—414), v posebnem delu so odlomki, ki jih je B. zapisal od Rezijana v

Mariboru leta 1877 (415—424), in kratek zapis od rezijanskega cunjarja v Špetru Slovenov (1873). Vse zapise je B. prevedel v nemščino (pod črto, z enakimi številkami), tako da je uporaba zelo priročna. Posnetek odlomka s str. 31:

A. Jagderzählung.

Erzähler: Ferdinando Trankón, ca. 35 Jahre alt.

102. Naga *tým̃pa* so bile dva *ħačadórja*, ano jis̃y so *ħudýlœ* za ustrílet *mœdvéda*. *Wsáki bót*, prí nikaj *tèt tou̯ hóst álíboj tou̯* hóro jitò, *kà j̃b* bíl *mœdvœt*, jise *dwá* sta *šlà wsáki bót tu ušty-rýjo*. Tú je *pýlœ*, tú je *jœdlœ hörœ* *pœ mœdvœdave kôžœ*.

103. *Dæn dín*, *ka to* je *šlœ nútaũ hóst*, *to* je *výdœlœ mœdvéda* *anu tu jœ* *sè* *uštrášilo óbadwá*: *dæn* je *ũbužal wóna no hrást*, *te drúhe* *sè* *ũbdárel dóna zémjo mártou̯*.

104. *Koj mœdvœt* je *pársal tah ħ̃mœ*, *an* *ha póčel dýhat*, *ũobráhat* *za výdœt*, *hi sè* *člœvœk* je *žíũ*. *Člœvœk* je *stál mártou̯*. *Mœdvœt* je *mýsl̃l*, *da člœvœk* je *mártou̯*, *da tu ný* *nikár* *ziž ħíũ*, *ano an šal pœ* *svœj póti*.

V posebnih delih so zapisi (429—444, 475—788) Elle von Schoultz-Adaiewske. Po dveh rokopisih (A in B) objavlja B. na str. 447—474 rezijanski katekizem.

Med najzanimivejše dele knjige spadajo popravki v besedilih, ki jih je B. vnesel po preveritvi v letih 1890, 92 in 93. Gre predvsem za razlikovanje različne narave vokala *a* (*kráj* — *krzj*, *ráde* — *rádi*, ipd.), za doslednejše označevanje zasoplih vokalov in vokalne harmonije (*štúpit* — *štüpyt*), za uvedbo soglasniškega *ũ* (*snúwal* — *snüũal*), za številne naglasne spremembe, idr. Ti popravki so lahko nadvse koristni podatki tudi za današnjega raziskovalca rezijanščine, saj kažejo na fonetično najbolj ranljiva mesta. Baudouinovi Materiali so še danes važno delo slovenske dialektologije; dragocenost sto let starih skrbnih fonetičnih zapisov je že v tem, da dajejo tudi za današnji čas trdno razvojno izhodišče.

O problemih rezijanščine je B. pisal še velikokrat¹⁷; svoje nazore o njihovem izvoru in pripadnosti je v desetletjih sicer nekoliko modificiral, vendar je bil še leta 1901 mnenja, da je: »S gorazdo bol'šim pravom možno pričisljat' k slovincam tak nazyvaemyh kajkavcev Horvatii, neželi rez'jan i terskih slavjan.« (Otčet o poezdke 1901 g., 97). Posebej naj navedemo le tretjo knjigo Materialov

¹⁷ Prim. bibliografijo BdC del, ki obsega 391 enot (in 250 enot širše publicistike) — L. E. Bokareva, A. A. Leont'ev *Spisok trudov BdK*; v knjigi: I. A. BdK (k 30-letju so dnja smerti). Moskva 1960.

(1913), ki prinaša *Christjanske Uzhilo* od teh Sedan SS. Sacramentu, za katero pravi B., da odseva čisto rezijansčino, čeprav srečamo v njem tu in tam tudi italijanizme in slovenizme.

Med obilico rokopisnega gradiva iz slovenskih narečij, ki ga je B. leta 1903 prepuštil ruski akademiji znanosti in je še sedaj v leningrajskem arhivu ANSSSR je tudi njegova rezijanska slovanska zbirka; za izdajo tega slovarja sta se dogovorili naša in sovjetska akademija znanosti (F. Bezljaj — N. I. Tolstoj), vendar se zamisel še ni uresničila.

Nič manj prizadevno kot rezijanske govore je B. raziskoval tudi govorico beneških Slovencev, zlasti govore v terskih dolinah (terska, karnajska, černejška, malinska) in na pogorju Joanac. Skupno obsega tersko narečje 39 vasi¹⁸ in naselij, in B. je zapisoval v blizu dvajsetih večjih krajih. Narečja je imenoval Tero-Plastišče-Mažerolsko, po nekakšnih skrajnih točkah, saj Plastišča mejijo na Breginj (obsoško) in Mažerole na nadiško narečje. Tersko gradivo je zbiral leta 1873, večji del pa je preveril ob svojem sedmem prihodu med Slovence leta 1901. Tako je leta 1904 izšla druga knjiga Materialov z zapisi terskih govorov (Obrazcy jazyka na govorah Terskih Slavjan v severnoj Italii). Posnetek s str. 43:

2. Исторический разказ о неурожаѣ и голодѣ (Historische Erzählung über Missernte und Hungernet).

174 *Dal - sédiš, dal - dižesjèt jə - bò no - xùdo - ljèto, kè to - njé*
- sazdrjèlo nè tɔw - Farjùle, nè tow-montànjì; grànj, sjéràk, žito,
175 kàr sə - wsəjə, jə - paršlò (*njè - paršlò*). Su - bə velikə draγiŋə od-
wsjəx ɣgrànə (*žènerje*), kè to - sə - njé - moγlò obrjèstɔ nànjɔ za
- sòwtə. Smò - plafuwàlb štirnast libər kaznénɔk sjérkà, ènu jùdjɔ
176 njésu - moγlè kupitɔ. Máló - katèrb, tè - k - jə - bì boγàt, jə - kùpu - kàj,
177 twò - kī - jə - mòu. So - γnàli kràwɔ w - marfàt tu - Widəŋ, njésu
- móγlb jètɔ zà - ŋɔ mələ sòwtə, kè su - parneslɔ dimwòj cjeļu
kràwɔ za - trì - štiri kaznénikə sjérkà.

178 Jùdje, kɔ njésu - moγlè živjètɔ, sɔ - mòrlɔ tráwɔ bràtɔ anu
179 kúxatɔ anu jjèstɔ, tɔj - krāvə, rántɔj - krāvə. Ènu su - bì ləčnɔ jùdjɔ,
180 kè nɔ - sò - štantàlb wsjàtɔ sjémàna w - zèmjɔ. Kàr su - wsjàlb, tè,

Uvedel je številna nova znamenja (zlasti za zapisovanje vokalov) in si prizadeval, da bi ujel kvantiteto in intonacijo, toda že sam je podvomil v zanesljivost

¹⁸ Prim. P. Merku, *Staro in novo gradivo za terska krajevna imena*. Jezik in slovstvo XVI (1970/71), 5, 6; str. 147-9, 186-9.

teh informacij: »Odnakož, nekotorye iz numerov zasluživajut odnositel'nogo doverija i mogut služit' materialom daže dlja akcentologii. Zato v drugih nomerah putanica i neuverennost'. Glavnuju ošibku sostavljaet to, što ja nepremennno hotel oboznačat' ili nishodjaščij, ili že voshodjaščij karakter udarenija ili že intonacii (èto ne razliščeno), togda kak po nastojaščemu ja vo mnogih slučajah ne mogu poručit'sja za vernost' okončatel'nogo rešenija«. Tudi v tej knjigi so najprej teksti, ki jih je zapisal B. osebno, sledi italijansko-terski rokopisni pripomoček za spovednika in nekaj napevov in pesmi v zapisu E. Schoulz-Adaïewske.

Med spomenike terskega narečja štejemo tudi Latinsko-italijansko-slavjanski pominal'nik XV/XVI -go stol., sostavlenyj v oblasti Terskih Slavjan. Pb. 1906. — Tudi B. terske slovarske glose so ostale v rokopisu, in enako tudi gradivo iz nadiškega in drugih zahodnih narečij.

O slovenskih narečjih tostran italijanske meje je B. objavil najprej razpravo o bohinjsko-posavskem govoru (Otčety komandirovannogo ministerstvom narodnogo prosveščeniya za granicu s učenoju celiju I. A. Boduëna-de-Kurtenë o zanjatijah po jazykovedeniju v tečenie 1872 i 1873 gg. Vypusk II. Kazan' 1877, str. 44—221); v njej izhaja iz splošnoslovenskega stanja, ugotavlja številne severnogorenske soglasniške posebnosti, v vokalizmu pa zlasti silno redukcijo nenaglašenih zlogov. Obsežno je tudi gradivo in glasoslovna analiza rovtarskega narečja okrog Cirkna (Jagičev AslPh VII, VIII (1884, 85)).

Baudouin de Courtenay, ki ga T. Milewski¹⁹ imenuje največjega poljskega jezikoslovca, je posvetil velik del svojih znanstvenih energij slovenski dialektologiji; v svojih najbolj razgibanih desetletjih se je večkrat vračal k našemu gradivu in njegovi obdelavi. Da se ga je ob tem katerikrat polasčala malodušnost, je danes bolj razumljivo, kot je bilo nekda; in četudi je čas pokazal, da Baudouin ni vselej pravilno sklepal, moramo vseeno ostrmeti nad velikansko gmoto opravljenega dela in brez pridržkov mu moramo priznati pionirske zasluge v slovenski dialektologiji.

Jože Koruza

Filozofska fakulteta v Ljubljani

PREGLED SLOVENSKE DRAMATIKE

I

Dramatika za razliko od drugih literarnih zvrsti ni odvisna le od ustvarjalne volje posameznega oblikovalca, ampak je bistveno povezana in pogojena v kulturnih institucijah, ki jih skupno imenujemo gledališče v najširšem pomenu besede. Za Slovence in njihovo dramatiko je ta odnos še posebej pomemben, ker kot nekonstituiran narod, živeč pod tujo oblastjo, dolga časa nismo imeli svojega

¹⁹ *Jezykoznaŭstwo*, Varšava 1965, str. 37.